

Den syvarmede lysestage i Danmark

Fra sin jødiske oprindelse til nyere tids dansk kirkemode

Af stud.mag. Casper Lindblad Andresen

Den syvarmede oliestage er jødedommens ældste symbol. På Titusbuen i Rom kan man se den syvarmede oliestage afbildet. Reliefferne viser de skatte, som kejser Titus i år 70 e.v.t. tog med sig til Rom efter erobringen af Jerusalem. Stagens historie kan føres tilbage til den bibelske fortælling om Moses på Sinai-bjerget. På bjerget fik han ikke kun indskærpet budene, Gud viste ham også en syvarmet stage og befalede ham at fremstille sådan en:

"Du skal lave en lysestage af rent guld; som udhamret arbejde skal lysestagen laves, både dens fod og selve stagen; dens bægre, vulster og blomster skal gå i ét med den. Seks arme skal gå ud fra dens sider, tre arme fra lysestagens ene ende og tre arme fra dens anden side" (2. Mos. 23, 31-32).

Relief fra Titusbuen i Rom, Italien.

Stagen kaldes i jødedommen for en *menorah*, og netop denne fik en særlig plads i den jødiske tradition og religion, da olielampernes lys blev et symbol på Guds

evige nåde over Israel og tilstedeværelse i templet, hvorfor olien aldrig måtte slippe op. Den originale syvarmede lysestage gik tabt og forsvandt efter år 70 e.v.t. Derefter trådte den syvarmede lysestage i baggrunden som jødisk symbol, men den fik en genkomst som statssymbol ved staten Israels oprettelse i 1948.

Kristendommen og den syvarmede lysestage

Den syvarmede lysestage har også en lang tradition inden for kristendommen. Clemens af Alexandria nævner de syv arme som et symbol på de syv ærkeengle. Andre tolkede stagen som et symbol på Kristi kors med de syv arme som symbol på Helligåndens syv nådegaver, kirkens syv sakramenter eller de syv stjerner, som Jesus i Johannes' Åbenbaring holder i sin hånd. I nyere tid blev syvheden også tolket af Grundtvig, som i sit længste digt, Christenhedens Syvstjerne, fortæller kristendommens historie ud fra sin forståelse af kristendommen som delt i syv menigheder. Den syvarmede lysestage følges af et hav af symbolik og fik altså sin plads i kirken. Den syvarmede lysestage har en ganske særlig historie i Danmark, som kan deles op i to spor. Der findes i danske kirker en række syvarmede gulvlysestager blandt andet i Aarhus Domkirke, Viborg Domkirke og Ribe Domkirke. Disse gulvstager er af ældre dato og stammer primært fra 1500-1600-tallet. Det andet spor starter med Grundtvig, som fik foræret en syvarmet guldstage ved sit 50års-præstetjubilæum i Vartov. Stagen blev en slags vækkelsesmarkør for grundtvigianere og blev en inspirationskilde for lignende stager, der kom til at pryde mange kristne kirker i hele landet.

*Gulvstage, Viborg Domkirke
(Foto: Anne Mette Kristoffersen)*

Da grundtvigstagen skabte kirkemode

Den 29. maj 1861 fik Grundtvig overrakt en guldlysestage af Dronning Caroline Amalie på vegne af kvinder fra hele norden som gave i forbindelse med 50 års-jubilæet som præst:

"En times tid efter festgudstjenesten i Vartov Kirke modtog jubilaren i sit hjem Dronning Caroline Amalie i spidsen for en kreds af kvinder, som overrakte ham en syvarmet guldlysestage til hvilken, der efter indbydelse var indsamlet bidrag fra hele Norden" (Fr. Barfod, i Mindeblade om Grundtvigs Jubelfest, 1861).

Gaven kom til at stå på alteret i Vartov indtil Grundtvigs død i 1872. Grundtvigs tre børn foreslog, at guldlysestagen skulle skænktes til Roskilde Domkirke med håb om, at de ville anvende den på hovedalteret. Dette blev dog ikke til noget, og den syvarmede grundtvigstage overgik herefter til Grundtvigs enke, Asta Grundtvig. I 1886 testamenterede hun lysestagen til Frederikskirken (Marmorkirken) i København, hvor den fortsat er opbevaret. I Vartov kirke, hvor Grundtvig var præst, og hvor lysestagen oprindeligt havde stået, følte man sig frarøvet den flotte stage. Det siges, at den blev givet til Frederikskirken, fordi Grundtvig, imens han levede, havde ønsket at blive dennes første præst. Grundtvigstagen er

lavet af tyve karats guld af guldsmeden Carl Emanuel Green og efter tegning af billedhugger C. C. Peters. Stagen er tegnet efter Bibelens forskrifter for, hvordan stagen skal se ud med både mandelblomstlignende blomster og med vulster. Efter Grundtvigs død blev guldstagen vurderet til i alt at udgøre omkring 5000 rigsdaler.

Den syvarmede lysestage fik en renæssance i den danske kirke som et grundtvigsminde. De mange lysestager, som stadigvæk står på de kristne altre, er derfor ikke kopier af menorahen, den jødiske stage, men en kopi af grundtvigstagen, som så er en kopi af menorahen på Titusbuen i Rom. Der gik dog inflation i moden, og forskellige syvarmede lysestager kom til uden nødvendigvis at have en direkte relation til Grundtvig som et minde¹.

Denne grundtvigianske mode nåede helt til The Danish Lutheran Church of Vancouver i Canada, hvor en syvarmet lysestage er fast inventar på alteret. Kirken oplyser, *at sådan er det jo dansk skik*². Dansk Jødisk Museum erfarer, at nogle danske kirker i dag har sat stagen i skabet som et jødisk symbol. Samtidig har lysestagerne ikke nogen afgørende funktion eller symbolik i de kristne kirker, hvorfor de som blegnet minde bliver taget af altrene igen.

Den ottearmede lysestage

Mange undrer sig over, at nogle jødiske lysestager har otte eller sågar ni arme, for den kendte model er jo den syvarmede lysestage. Den ottearmede stage, der kaldes en *channukiah* benyttes i forbindelse med

¹ Se: <http://www.grundtvig.dk/hvem-er-grundtvig/temaer-i-grundtvigs-forfatterskab/kristenhedens-syvstjerne.html>

² <http://www.danishchurch.vancouver.bc.ca/building.html>

den jødiske lysfest *chanukkah*, hvor der i otte dage tændes lys til minde om templets genindvielse og makkabæernes sejr over de græske erobrere af Jerusalem i år 164 f.v.t. Grækerne havde vanhelliget det hellige tempel i Jerusalem, og forvandlet det til et rum for græske guder. Templet var i jødisk optik gjort urent og skulle derfor genindvies efter makkabæernes sejr. På alteret stod den syvarmede lysestage, hvis evige lys var et tegn på Guds tilstedeværelse. Dette lys var blevet slukket, og den særligt indviede olie havde grækerne stort set brugt op. Legenden fortæller, at der ikke kunne findes indviet olie nok til at brænde i menorahen i mere end ét døgn, men så skete der et mirakel. Olien brændte alligevel og lyste templet op i otte dage, hvilket passede nøjagtigt med, at en ny sending indviet olie kunne nå frem. Derfor varer chanukkah-fejringen i otte dage, og derfor har denne lysestage otte arme, for på den første dag i Chanukkah tændes et lys – og et til for hver efterfølgende dag. Udover de otte arme findes en niende arm, der kaldes *tjeneren*, og denne bruges til at tænde de øvrige otte hellige lys med.

Channukah-stager er ofte beregnet til små stearinlys, men tidligere blev de også udformet med små fordybninger til olie og væger. Den ottearmede lysestage er karakteristisk for jødisk kultur, og mange jødiske hjem har sådan en stage stående. Umiddelbart efter staten Israels valg af menorahen som officielt statssymbol har den syvarmede stage også fået bolig i de jødiske hjem som ikon og symbol. Men man finder den ikke i jødiske hjem som stage.

Grundtvigs syvarmede lysestage Marmorkirken (Foto: Lars Thorkild Bjørn)